

Gruvedrift i Ørsdalen

*Matpause ved Schaanings Gruve (7) i 1940-åra. Arbeiderne sitt utenfor smia.
Gruva lå i bergveggen opp fra Ørsdalen, et stykke fra toppen.
Fra venstre; Tomas Vassbø, Arne Vassbø, Ola Bjordal (Eik), Leif Vassbø, Ola Vassbø
og Håland fra Egersund. Foto: Ukjent.*

*

Gruvedriften kom i gang oppe på Hovlandsheia på sørsiden av Ørsdalen omkring århundreskiftet 1900.

Det vart leit etter mineralene molybden og wolfram.

Engelskmennene satt igang stordrift i 1905 men gjekk konkurs etter bare 3 år.

Så kom det inn nye eiere, men i 1912 måtte de også gi opp.

På slutten av 1. verdenskrig var det god etterspørsel og høye priser, da arbeidet over 100 mann i gruvene.

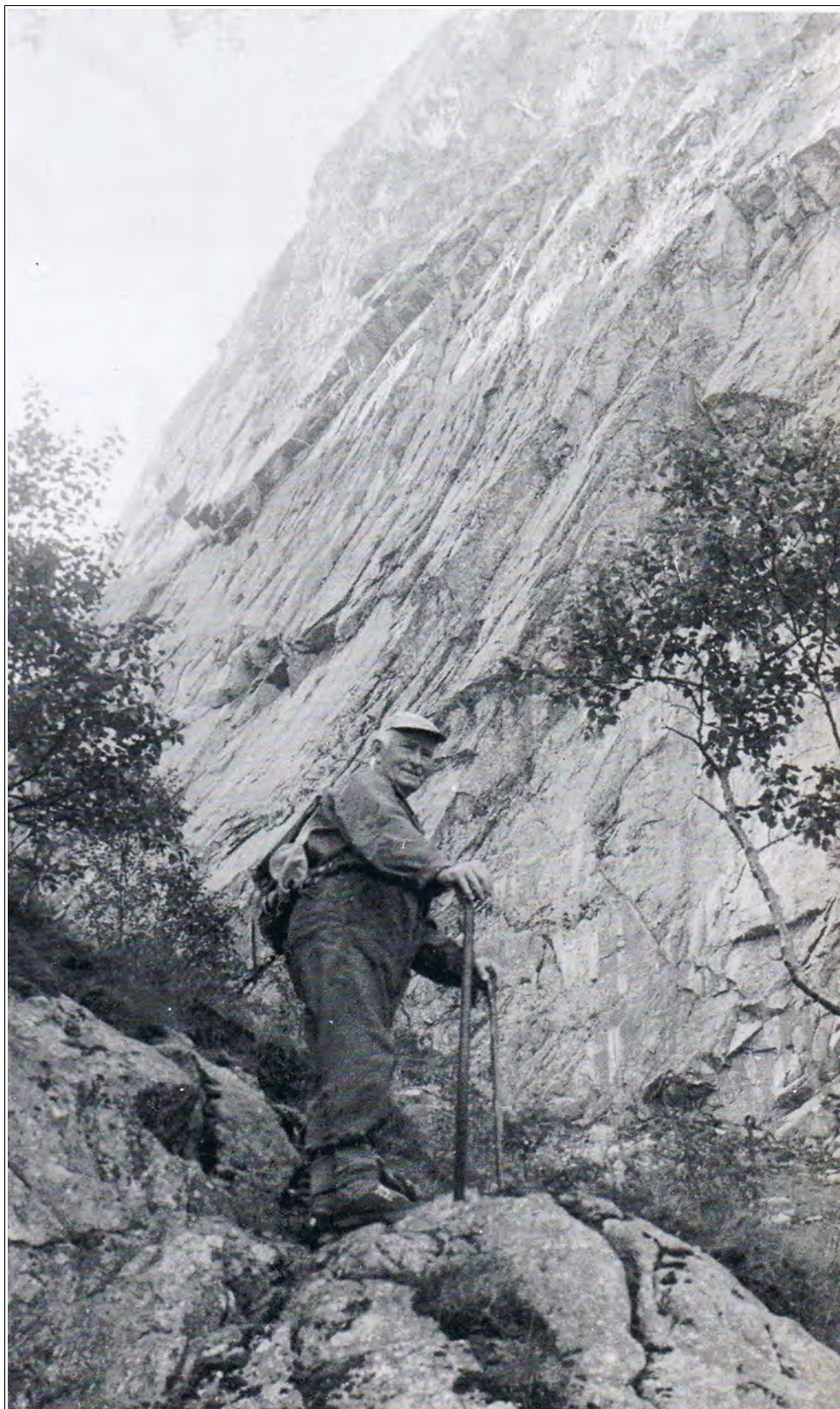
Men gruvedriften vart tidvis nedlagt inntil slutten av 2. verdenskrig.

*

Aaland Gård, februar 2011
Paul Tengesdal

GRUVEARBEID I STUPBRATTE FJELL

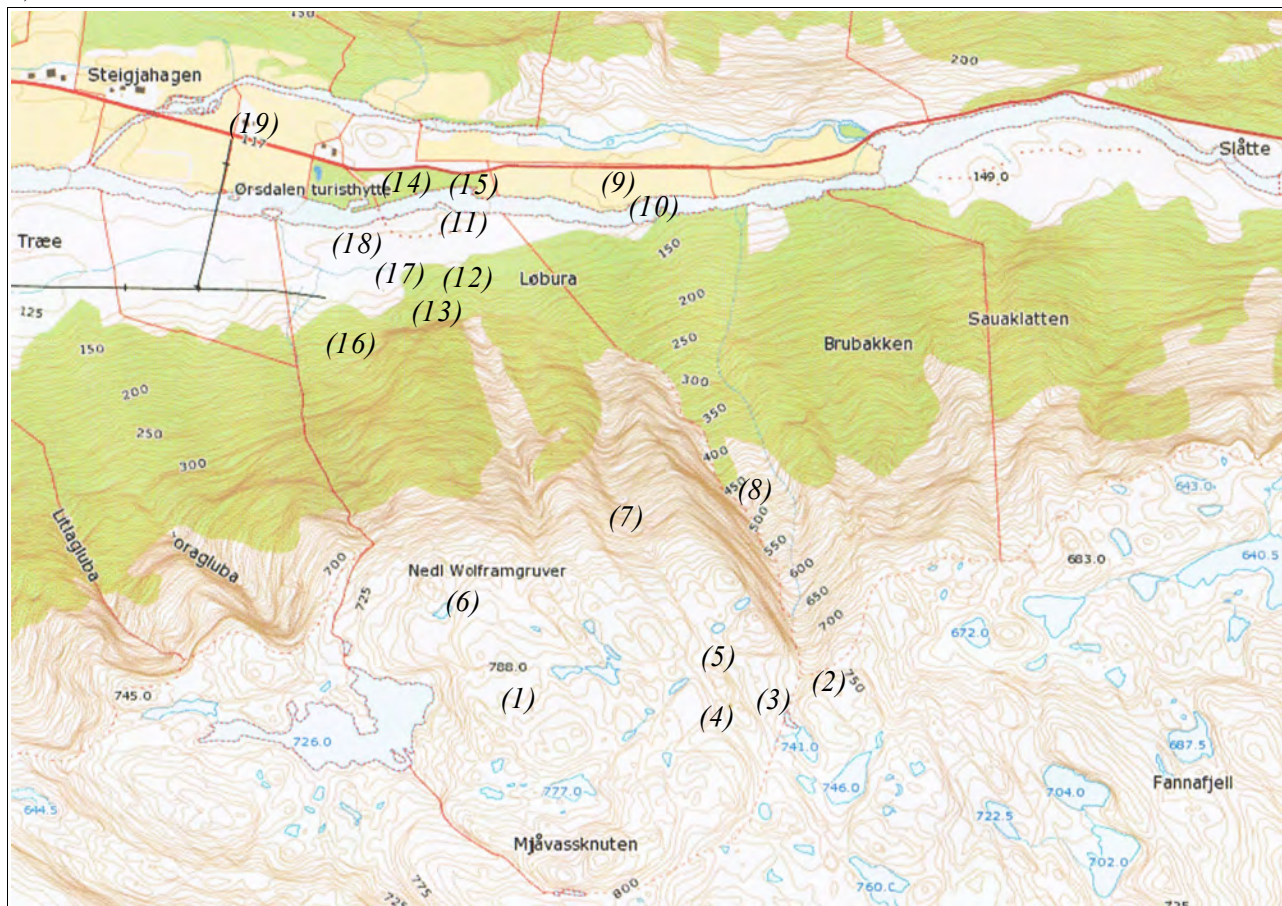
Tomas Vassbø opp Fannefjellsbakken (8). Foto: Bjørn Hille 1981

I disse fjella foregikk gruvedriften, fra helt på toppen og innover heia (750 m.o.h.) foregikk den største gruvevirksomheten. I tillegg vart det drevet ut to stoller inn i bergveggen (150 og 175 m.o.h.). Før de fikk taubane ble malmen båret ned denne bakken til dalbotnen, i sekker på ryggen.

HER FOREGIKK GRUVEVIRKSOMHETEN

(20)

Gruvevirksomheten; (1)=høydedraget Hovlandsheia, Gudlen er fjellet fra dalbotnen og opp, (2)=den første taubanen, (3)=rester etter en tilbringer-taubane, (4)=den første hytta, med tippen bak som landingsplass for helikopter, (5)=anleggsbrakke av hogget gråstein, (6)=Hovlands Gruve med taubane rett i vest, under Stobelen og frem til Gardsbekken ved Hovlandsbrua med vaskeri og kraftstasjon, (7)=Schaanings Gruve, (8)=hvor Tomas Vassbø står på bilde side 2, (9)=Oppredningsverk (et hjul fra vaskeriet ligger igjen), herfra gikk den første taubanen opp til (2), (10)=stem i elva til den første kraftstasjonen, laget delvis i hogget gråstein, (11)=den første kraftstasjonen, (12)=det første knuseverk og vaskeri, (13)=Stoll I, (14)=de første bygningene ble reist her, (15)=taubane som gikk fra fjellplataet ovenfor Schaanings Gruve, (16)=Stoll II, drevet under krigen, (17)=rester etter det siste vaskeriet, (18)=butikk, (19)=stigerbolig, (20)=ingeniørbolig på Hovlandgarden, utenfor kartet.

Alle stedene er registrert av Tor Vassbø som lokal kjentmann, og angitt omtrentlig.

Se kartreferanser (nr) i etterfølgende tekst.

MINERALENE MOLYBDEN OG WOLFRAM

Det var *molybden* de fann først i fjellet her. Molybden er sølvhvit og veldig hardt. Det har smeltepunkt på 2623 °C. Molybden brukes blant annet i stållegeringer for å øke smeltepunktet og for å gjøre det mer robust. Det blir bl.a. brukt til verktøystål og geværløp.

Senere fann de *wolfram* og i gruvene. Wolfram er mørkt, nesten svart, og det er veldig hardt. Wolfram er det metall som har høyeste smeltepunkt av alle, det smelter på 3422 °C. Det blir brukt til glødetråd i lypærer, til panserstål, og hurtig-dreiestål. Det tåler å bli glødende uten å smelta. De fann og noe som de kalla *scheelitt*. Det er nokså lyst, og er wolfram blanda med kalk. Som molybdengruve er Orsdalen ubetydelig, men som wolfram-molybdengruve er den unik i Norge.

DE FØRSTE SOM SKJERPA I ØRSDALEN

«Skjerpe» er å søke etter forekomster av omsettbare mineraler på egen eller andres grunn. Denne virksomheten startet i Ørdsalen omkring århundreskiftet 1900. Morten Odland (1823-1895) budde på Runnevoll på Netland i 1850-åra. Senere bodde han på Odland frem til 1892 som husmann. Han skal være den første som fann wolfram i Hovlandsfjella i Ørdsalen.

«En del engelske herrer reiser i disse dager omkring og besiktiger jernskjerp i amtet, således på Bjønndal (?) i Bjerkreim - - ». De var og i Ørdsalen. (Stavanger Aftensblad 3/8-1901)

I 1901 tok John Børildson Netland (f. 1861) det første skjerpet oppi Gudlen (1) i Ørdsalen, øvst oppe på fjellet, i 780 meters høyde. Han fann molybden der. Året etter skjerpa engelskmannen C. Praus Jordan og der.

I 1904 skjerpa Marcus Odland (f. 1861) der. Han var eldste son til Morten Odland som først fann wolfram. Og nå tok mange andre på å skjerpa der, mellom dem Gustav Børildson Netland (f. 1869). Gustav og John var brødre. Det skulle altså bli folk fra Odland og Netland som var de første som dreiv med skjerpning i Ørdsalen.

SÅ KOMMER ENGESKMENNENE

I 1905 solgte Marcus Odland og Jon og Gustav Netland skjerpa sine til engelskmannen Jubert Kelly og skotten Thom Gunningham for kr. 2.500,-. Dette vart opptakten til en skjerpfeber som folk snakka om lenge. Og Marcus Odland sa at Gudlen skulle verta så gjennombora av holer som et skaksold.

Engelskmennene reiste heim til London med prøvene fra skjerpet og granska steinene og fekk stifta et aksjeselskap «The British Molybdenite Comp. Ltd.» som skulle driva gruvedrift i Ørdsalen. Og de reklamerte i engelske aviser og sa at de steinene som kjerringene i Ørdsalen kasta etter kyrne, var mer verd enn kyrne de kastet på.

Så tok de til med arbeidet, bygde el.verk og skaut to tunneler inn fra dalbotnen mot 25 skjerp oppå Gudlen. Selskapet fekk i 1905 løyve til å kjøpa vass-retter i Litlåa, og samme året rett til å bygge en brygge ved Ørdsalsvatnet.

ULYKKER SOM HENDTE

Det hende ulykker mens engelskmennene dreiv. Entreprenøren for verket, Skullan fra Kristiansand, var en tur i Egersund, den 24. februar 1905, og kom for seint til båten. Han tok så skyss til Hegelstad og fekk Retsius Hegelstad til å fylgja seg over Rambjørheia. Retsius følgte mannen til Eikebrekka og snudde så heim att. Men ved vestenden på Mjelkevatnet hadde han sett seg og sovna og fraus ihjel. Nå tok det til med rennefokk. Dagen etter vart det send bod kring i bygdene, og det kom 50 mann som gjekk en mil innerter heia og grov og leitte i snøfennene langs driftavegen. De leitte i to dager, men måtte gi opp. Han vart ikke funnen før to måneder senere.

Samme året, tre dager etter at Retsius kom bort, skulle Petter O. Jarnes fra Kongsberg, som var gruve-arbeidsformannen, la et borehull som var brent to ganger. Da han stakk den første patronen nedi, small det, og han fekk ladeteinen under haka så han gjekk ut at oppå hodet. Han vart gravlagt på Bjerkreim. Kameratene hans sprengte ut og hogg til en gravstein av den steinen han skaut seg på.

Noen år etter gjekk noen arbeidere for snart inn i tunnelen etter en salve, og Karl Evensen og Adolf Regevig vart kvalt av gassen. De vart gravlagte i Ørdsalen. Gruvedrifta i Ørdsalen skulle dermed få en trist start.

STOR AKTIVITET I ØRSDALEN

Gruvearbeidere i året 1906. I bakgrunnen ser vi det første vaskeriet (12). Foto: Ukjent.

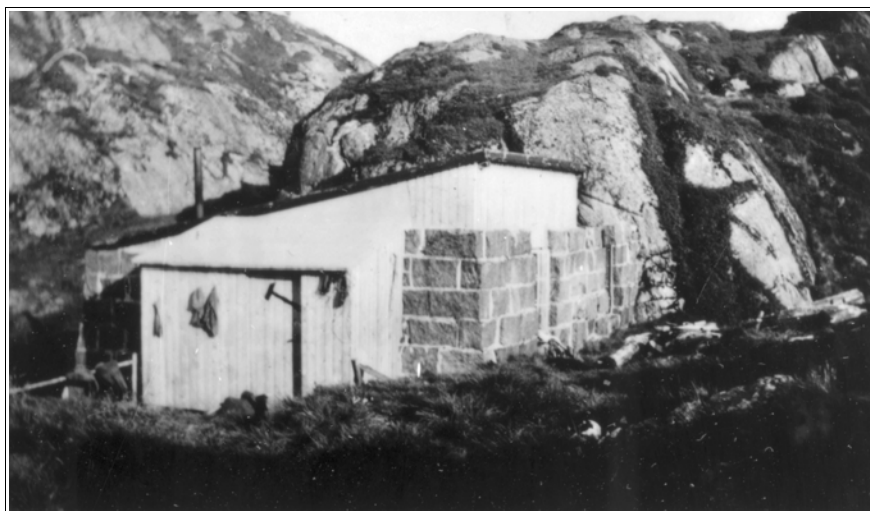
Vi noen av de første bygningen (14) i 1907. Foto: Ukjent

The British Molybdenite Comp. Ltd. begynte med 25 mann i 1905 og produserte 17 tonn med molybdenglans fra platået over Ørsdalen. I 1907 ble det bygget en liten kraftstasjon (11).

Forsøksdriften fortsatte også med wolfram. På grunn av det bratte terrenget ble driften svært dyr og besværlig. Alt materiale måtte bæres opp eller ned. I 1906 var produksjonen ca 1000 tonn 3 % molybdenglans og 1 tonn av ca 75 % wolframitt. I 1907 var 35 mann beskjeftiget. Man arbeidet på toppen av fjellet og i en stoll (13) som de drev inn ca 150 meter over havet.

Det ble oppført oppredningsverk med elektisk kraft til knuse- og separeringsmaskiner og i 1907 ble der bygget et lite Elmore vaskeri (12) for å kunne benytte seg av den molybden man tok ut sammen med wolfram-mineralene. Men så vart aksjekapitalen oppbrukt, og Thom Gunningham vart skutt i Mexico i 1908. Da gav Jubert Kelly inn boet til konkursbehandling, og alt av bygninger og utstyr vart solgt på auksjon i 1910. Nå vart det «Christiania Minekompani A/S» som tok over gruvene.

Etter at Christiania Minekompani overtok drifta i 1911 vart anleggsbrakker av hogget gråstein bygget oppe på heia. Denne brakka (5) kom senere, trulig i 1930 åra.

Restene etter samme brakke i 1995. Alt treverk etter takkonstruksjonen er nå borte. Det er Tor Vassbø som står i grunnen. Faren Tomas Vassbø som var gruvearbeider sov mange netter i slike brakker. De hadde bare ett rom som tente som kjøkken, oppholdsrom og soverom for arbeiderne. Bak fjellknausen ligg den siste anleggshytta som vart oppsett i fjellet. Ho benyttes nå som gjeterhytte og er i god stand.

Foto: Ola Birkeland.

NYE EIGERE KOMMER INN

Det var «Christiania Minekompani A/S» som tok over gruvene. De begynte i 1911 samme sted. De konstruerte en taubane (2) på plataet og ned i dalen hvor en ny kraftstasjon (11) ble bygget.

De moderniserte el-verket og la ned noen svære rør av plank fra stemmen (10) så de skulle få nytte ut vatnet bedre. De dreiv tunnelene lenger inn i fjellet og bygde derfor en brakke (4) oppå heia av sprengt gråstein. Maskinene til å drive med, kjørte de fra Sirdalen på sledeføre. Her oppe på heia skaut de ut tunneler flere stader og alle stader fann de molybden og wolfram. De skaut og ut en stor synk. Men de likte ikke at det var wolfram i hop med molybdenen, så de kastet det bare.

Men i 1912 måtte de og gi opp driften. De hadde bygd mye nede i dalen og hadde butikk (18) der til gruvearbeiderne, og siden vart det landhandel der i to korte perioder. Nå vart alt selt på auksjon, plankene i de store røra vart spredde bygda rundt, og de store el.-maskinene kjøpte Time kommune til el.verk i Fotlandsfossen der. Hele gruverdriften stoppet nesten helt opp.

To av gruvearbeiderne på heia i 1940-åra. T.v.: Tomas Vassbø og Jørgen Hovland står utenfor den første anleggsbrakka (4) rett under fjellet Gudlen. Tomas, Jørgen og Tollef Kvitli/Hovland, far til Jørgen, var de første utpå 30-tallet som arbeidet nettopp i dette området. De lå alle i denne hytta da.

WOLFRAM UTVINNES

I 1913 ble 3,5 tonn wolframitt av 60 % metallisk wolfram produsert. Bare noen få kilo molybdenglans vart frembragt.

I 1914 ble 5 tonn wolfram produsert, men det var da en kostbar vare og innbragte kr. 7.000,-, like meget som 675 tonn nikkelmalm fra Fæøy. Det var da 35 arbeidere.

I 1915 og i 1916 var virksomheten mye mindre. I 1915 med 5 arbeidere, 565 kilo molybdenglans og 803 kilo wolfram-malm og i 1916 var det 6-7 arbeidere, 3887 kilo skjeidet 11 % molybdenglans og 868 kilo 60 % wolframitt.

I 1916 solgte «Christiania Minekompani» sin eierandel til direktør Gunnar Nilsen, Ålgård som dannet selskapet «A/S Ørsdalen Wolfram og Molybdengruber». Samme år stiftet konsul

Thomas Falck i Stavanger et nytt selskap: «A/S Hovland Molybden og Wolframgruber» som arbeidet parallelt i Ørtdalen. De bygde nå hver sitt el.verk, det ene der det gamle verket (11) hadde stått, og det andre ved Hovlandsbrua lenger nede i dalen.

STOR AKTIVITET

Ja nå vart det liv og røre i Ørtdalen. Nå hadde og wolframen kome opp i pris, og de gamle steindungene ved den store synken tok de nå att og wolframet vart skeisa, d.e.: De banka steinen sund med en hammer og plukka malmen fra og hadde i sekker.

Året 1918 vart et toppår for selskapene, da arbeidet 100 mann i de to kompaniene og drev ut tilsammen 3.700 tonn malmholdig berg, noe som gav 900 kilo 67 % wolframitt. Det var de høye prisene i 1. verdenskrig som var motivet for slik stordrift, men i 1919 og 1920 begynte de allerede å legge ned og i 1921 og 1922 ble alt utstyret solgt.

I 1918 hadde overrettssakfører K.H. Schaanning, Egersund startet et lite selskap med bare 2 mann i arbeid. Nå var de først og fremst ute etter wolfram-mineralet Scheelitt og startet sommerdrift framme på fjellkanten fra 1918 til 1921.

Dette er wolframgruva, «Schaannings Gruve» (7) med smie og tunell inn. Den ligger i ca 700 meters høyde framme på fjellkanten, ca 300 meter nordvøst for «Ørtdalen Gruver» (6). Ørtdalen Gruver ligger i ca 780 meters høyde inne på fjellet. Nede i dalbotnen ser vi brua og gruvebygningene. Fra gruva går det en stige opp til fjellplatået. Stegen var innebygget, og med plattinger nedover, slik at fallhøyden ble begrenset om det skulle skje et uhell. Her foregikk all transport til og fra på menneskeryggen. Ved toppen av stegen stod kompressoren, og derifra gikk taubanen ned til dalbotnen (15). Foto: Dr. H. Bjørlykke.

EN LURING

Det fortelles en artig historie om hvordan det var å ha dalen full av fremmede gruvarbeidere. Det var 2 brødre fra Ryfylkeøyane som arbeidet i gravene. Den ene av dem sto en dag å lente seg til et gjerde på Hovland og så på en hest som gikk på beite der. Så kom det en bymann forbi, og etter en drøs spurte bymannen om hesten var til salgs. Jo, det var den, og de ble enige om prisen.

Men bymannen måtte først heim og ordne med stallplass o.s.v. så han kunne hente den om et par uker. Men han betalte hesten på forskudd og reiste heim. Etter et par uker kom bymannen tilbake til Ørsdalen og skulle hente hesten, og den næreste han traff og ba om hjelp med å hente inn hesten, var eigaren selv, og dette var Viljen Kvitlen. «Nei!», sa Viljen, «det er min hest!». Da var begge gruvarbeiderne forlengst reist fra Ørsdalen og med «hestepengene» i lomma.

ØRSDØLENE BEGYNNER GRUVEDRIFT

Nå hadde ørsdølene blitt bergkyndige. En dag tok Tollei (1881-1962), Alfred (1897-1982) og Syvert (1893-1972) Hovland ut og ville leite etter wolfram og scheelitt (wolfram sammenblandet med litt kalk, han er lysere og likner gråstein). De leite i ura under Gudlen, og med fare for livet, kraup de 30-40 meter ned i den 500 meter høge bergveggen. Da de kom ned, ville de mest ikke tru sine egne øyne. Fjellet var svartflekket av wolfram som her låg like ute i dagen. De hadde funnet selve storåra.

*Her i bratteste fjellveggen, i nærheten til Schaannings Gruve, finner de wolfram i store mengder.
Foto: Ukjent*

De tok så til å driva gruva. Da arbeidet tre lag samstundes; de to selskapene og disse tre ørsdølene. Men så fall de tre laga ut, det vart slik trette at selve Bergmannen for det Vestenfeldske måtte komme og skille tretten og sette grenser for hvor hver av de tre gruppene skulle ha lov til å driva. Hovlandsmennene skjerpa selv for egen regning. De bar malmen først opp på fjellet, derfra bar de heim opptil 80 kilo malm på ryggen ned fra fjellet i hver vending, og bar det heim til garden. Der er så bratt opp fjellveggen at det er vondt for folk å gå uten bør – og, tenk for et slit!

Det fortelles om Tønnes Kvitlen, en av dem som ikke kjente lengde eller vekt når han bar, at han kunne bære to bærer ned fra fjellet pr. dag. De hadde fast pris pr. bær og det var vanlig med en bær for hver dag, men når de andre gikk heim for dagen, bar Tønnes en bær til.

De samlet i hop malmen i en stor dunge heime på Hovland som vart verdsett til kr. 90.000,- – å du og du for en verdi! Så fikk de med seg overrettssakfører K. H. Schaanning fra Egersund i kompaniet, for han skulle selje malmen. Malmprisen var nå på det høyeste, oppi kr. 90,- pr. kilo, sies det. Men rett da, før de fikk solgt, gikk prisen langt ned, så de fikk lite for strevet.

Det vart bygd mye, og folk tjente godt. Johan Slettebø sa at han en gang kjørte et lass molybden til Egersund som var verd kr. 70.000,-. Men da krigen sluttet i 1918, gikk prisen så ned at de gav opp og sluttet. De var da nettopp ferdige med å sette i gang stordrift. Så solgte de alt på auksjon att. Det største kraftverket kjøpte de på Gjedrem, det andre kjøpte Harald Polden i Helleland.

Mens de dreiv hende en ulykke att. Karl Nilsson Stokkedalen fra Arendal (26 år) skulle gå heim fra heia, men gjekk til i et snørås attmed Hovlandsbrua. De som var i brakka på heia, trudde han var nede i dalen, så det gjekk flere dager før de saknet ham.

MEN GRUVEDRIFTA ER IKKE SLUTT

Omlag 15 år etter tok sakfører Schanning til med gruvedrift att. Da hadde gruvedrifta ligget ned siden den første verdenskrigen sluttet. Han fekk løyve av grunneierne til å strekke en taubane (6) fra gruvene i Gudlen og ned til dalen. «Schaanings gruve» i Gudlen, omlag 700 meter oppe, helt fremme på fjellkanten, viste seg å ha de rikeste funna. Schaanning hadde 10-12 mann i arbeid i åra 1937-1939. Kiloprisen på malmen var da over kr. 100,-.

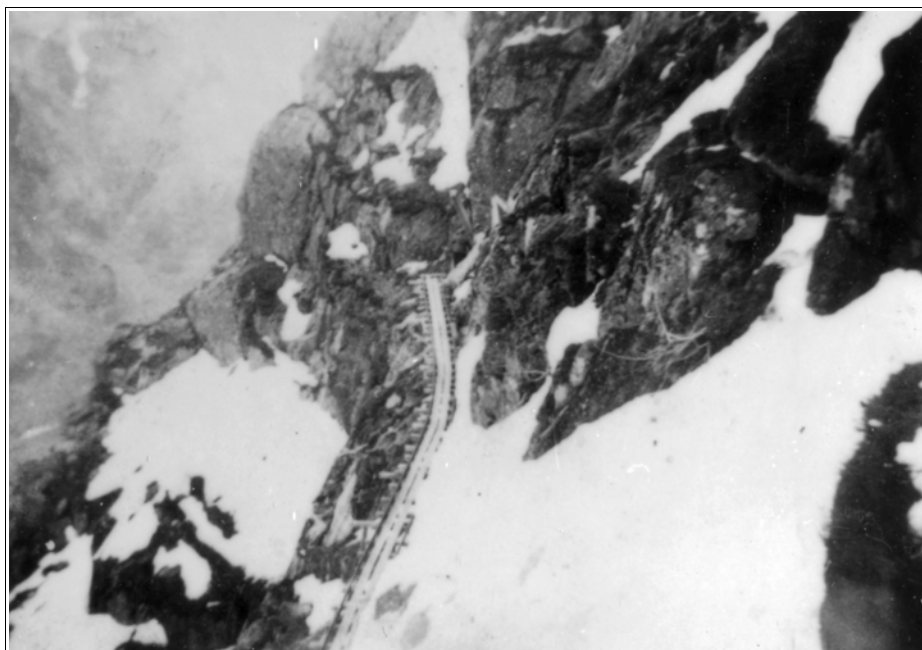
Taubanen gikk fra fjellplataet overfor Schaanings gruve, i ett strekk til andre siden av elva (15).

Foto: Ukjent.

Men da tyskerne okkuperte Norge, nøyde de ham til å selja drifta til dem, og så drev tyskerne gruvene til krigen var slutt. Folk som arbeidet i gruva saboterte arbeidet så godt de kunne, slik at det økonomiske utbyttet for tyskerne ble dårligst mulig. De bygde nytt kraftverk på Vassbø, det samme som er i drift i dag. Dessuten knuseri og malmvaskeri nede i dalen, men drifta i disse

bygningene kom ikke igang før krigen var slutt. Dermed vart det slutt med gruvedrifta i Ørsdalen. Den hadde da vart i omlag 45 år, og med flere avbrudd. Siden overtok Den Norske Stat gruveanlegget gjennom selskapet A/S Norsk Bergverk.

Her ser vi en trillebane nede i fjellsida. Foto: Ukjent.

Og 8 år senere, i 1953 ble det foretatt undersøkelser etter wolfram-malm. Virksomheten ble drevet av A/S Norsk Bergverk frem til 15. november 1953, og da innstilt på grunn av pengemangel. Arbeidet hadde da vært igang i 232 dager. I gruva var det beskjeftiget 6 mann; ved anleggsarbeider varierte belegget mellom 8 og 21 mann, og det var ansatt 4 funksjonærer. I dette året falt prisen på wolframkonsentrat fra 330 shilling til 145 shilling pr. short tonn, og siden har det ikke vært noen gruveaktivitet i Ørsdalen. I 1954 var det auksjon på gjenstående bygninger og utstyr. Siste dødsulykka var i januar 1952 da Torkel Eik omkom i et snøras i Fannefjellbakken på veg til arbeidet.

Det tyskkontrollerte selskapet Det norske Bergkompani A/S i Oslo stod for gruvedrifta under andre verdenskrig og bygde flere bygninger nede i dalen da, mellom annet nytt kraftverk, malmvaskeri, knuseri og flere anleggsbrakker og bustader. På dette bildet fra tidlig i 1950-åra ser vi noen av anleggsbrakkene som arbeiderne bodde i, og funksjonærbustad lengst nede i dalen. Denne vart seinere ombygd til gjesteheim i Ørsdalen. Foto: Ukjent.

BILDEALBUM

En av de mange skjæringer som finnes på heia. Foto: Frode Sæland.

*Den første kraftstasjonen fra 1905 med tilførselsrenne i tre fra Storåa.
Foto: E.H. Torjusen.*

*Damanlegget ved Storåa i forbindelse med den første kraftstasjonen.
Foto: E.H. Torjusen.*

*Oppredningsanlegget for det britiske selskapet. Knuseverk til høyre, med tilførselsrampe fra stollinngangen, og Elmorevaskeriet i det høye huset nedenfor.
Foto: I. Melhus.*

*Rester av Ørsdalselskapets oppredningsverk med Humbolt-kulemølle og fundamenter for flotasjonsverket.
Foto: Frode Sæland.*

*Demontering av anlegget ved Schaannings gruve etter andre verdenskrig.
Foto: Ukjent.*

Heisbukk for taubanen til Schaannings gruve. Foto: Ukjent.

Rester etter skur på avsats foran Schaannings gruve. Foto: Bjørn Hille 1981.

Faring ned til Schaannings gruve. Foto: Bjørn Hille 1981.

TOMAS VASSBØ FORTELLER

Tomas Vassbø (1903-1997) var en av dem som hadde godt kjennskap til malmene og som har arbeidet i gruvene i Ørdsalen. Alt i første verdenskrig, 1914-1918 da som guttunge, kjørte han materialer med hest, fra Ørdsalsvatnet og til gruvene. Her vart bygd kraftverk, arbeidsbrakker, vaskeri, knuseri og taubane. Malmen som vart utvunnen var heilt oppe i dagen og brekt ut med spett.

I denne hytta (5) budde gruvearbeiderne før 2. verdenskrig. Tomas Vassbø har selv vært med å bygd ho. «Det var ei god hytte, her var det plass til 3-4 karer, vatn henta me i gruvegangen der borte. Det var ei god oppkomme med krystallklart vatn», seier Tomas. Like ved hytta ligg en fylling med stein, utbrote i gruvegangen bakenfor. Foto: Bjørn Hille 1981.

Her ligg rester etter taubanen som skulle frakta malmen ned til Ørdsalen. Men den kom aldri så langt at den kom i drift. Foto: Bjørn Hille 1981

Gruvearbeiderne klatret i taustiger ned den bratte fjellsida og slo laus klumper med wolfram. Wolfram er et svært tungt materiale, så det skal ikke til store steinen før det vert et kilo.

Malmen vart fylt i jutesekker, og boren i de bratte stegene opp på fjellet, og derfra ble den fraktet i taubanen like ned til dalbotnen. Arbeiderne var godt betalt etter den tidas målestokk. 1 krone timen fekk de i 1930-åra. Mennene på gardane i Ørsdalen arbeidet alle i gruvene, mens konene stelte heime. Pengene kom godt med for folk i dalen. Det var tronge tider i heile landet. Mange berga gardene sine med penger de tjente i gruvene. Tomas kan fortelle at malmen lå i klumper i fjellet. En gang fann de en malmklump på over 100 tonn.

Tomas Vassbø sine øvde øyne ser malmholdig klumper alle stader oppe på heia.

Det blinker i molybdenklumper i sollyset.

Det var meningen å frakte den malmholdig steinen med taubane ned Fannefjellbakken til knuseriet på Hovland.

Foto: Bjørn Hille 1981.

Inne i fjellet er det store årer med scheelitt. Flere steder er fjellet blankt av molybden. Når vi skaut ganger inne i fjellet, såg vi og fine ganger av rein kvarts. Dersom det vart bygd et knuseverk kunne det utvinnes mye metall bare i slagghaugene ved foten av Gudlen, mener Tomas.

Ytterst på kanten av Gudlen er det spor etter gruvedrift. På utskutte hyller i fjellet klorer gamle falleferdige bygninger seg fast. Blåsvarte fjellet stuper rett i avgrunnen. Her hadde ørdsølene sin arbeidsdag i mange år fra 1905 til siste verdenskrig. Fra fjellhulle til fjellhulle gjekk tresteger. Her klatret gruvearbeiderne opp med 30-50 kilo malmbører på ryggen. Her var ingen sikring, om en kunne være uheldig å miste handtak og fotfeste, lukst i avgrunnen bar det. «Men det gjekk godt, me var vane med det og tenkte at slik må det væra», seier Tomas.

PRØVEBORING

Prøveboring på heia sommeren 1981. Geolog Per Nygaard viser fram boreprøver. Vi ser ellers f.v. Leif Trønnes, Tomas Vassbø og Jan E. Moastuen. De drar opp boreprøver fra 300 meter dyp. Foto: Bjørn Hille.

GRUVEMUSEET

I 1991 vart en av gruvegangene ved Ørsdalen Gruver åpna for publikum. Bergverket som har råderetten over gruvene gav klarsignal til å åpna denne gruva som har betegnelsen Stoll II (16). Den andre gruvegangen (13) som vart utsprenget så tidlig som i 1907 fekk kommunen ikke lov å ta i bruk. Kommune har fått statlige midler som er brukt til å gjøre gruva tilgjengelig med hengebru over elva, veg og trapp opp til gruveåpningen og lys i gruva. En del av utstyret er plassert inne i gruvegangen.

KILDER:

- Notat hva Gunnhild Vassbø pleide å fortelle når ho guidet i gruvene
- Terje Rydland, Nordisk stein og mineralmesse i Skien 7-9. august 1981
- Jørgen Skjæveland «Gamalt fraa Bjerkreim»
- Johanne Magrete Dahl, Årboka til Stavanger turistforening 1980
- Georg Fuglestad, Årbok for Dalane og Jæren 1969
- Lisabet Risa, Bjerkreimsboka side 454 -457
- Rolf Hetland, Ålgård
- Nettsiden til NGU Norges Geologiske Undersøkelse
- Norges offisielle statistikk, Norges Bergverksdrift 1947 og 1953
- Tomas Vassbø fortalte til Bjerkreim Bygdablad nr. 5 og nr. 7 – 1981
- Frode Sæland, Årbok for Dalane 2006-2007
- Tor Vassbø har registrert alle steder som er avmerket på kart